

H5N1 (Influenza Aviar) Lechera Vacakunapi

2024 watapim 25 marzo killapi Estados Unidos nacionpi Departamento de Agricultura (USDA) nisqankumanta cuentallikuq willakurqa Texas chaynataq Kansas llaqtapi achka vacakuna **influenza aviarp huknin viruswan (pajarokunamanta rikuriq gripe)** hapirachikusqankumanta, **chaytam riqsinku H5N1 nispa**. Chayna willakamusqanmanta qipakunamanqa H5N1 unquytaqa tarirurqakum **achka vacakunapi kay nacionpa wakin estadonkunapipas**.

Imaynam rikurirurqa

H5N1 nisqaku unquyqa chayllaraqmi E.E.U.U. nacionpi rikurirurqa **2015 watapi huklawmanta hamuq pajarokunapi**, 2022 watapiñataqmi rikurirurqa granjapi wallpakunapi, pavokunapi hinaspa chayman rikchakuq uywakunapi. 2022 watamantam Estados Unidos nacionpi millonnintin pajarokunata sipirurqaku chay gripe unquywan hapirachikusqankurayku. **H5N1 nisqan unquyqa mamifero animalkunatapas hapirunmi**, chaytam E.E.U.U., Canadapi hinaspa huklaw nacionkunapipas chay watamanta willachirqaku. Chay unquyqa masta hapichkanmi pajarokunata hapispa utaq pajaro wañusqata tarispanku mikuq mamiferokunata (puka atuqkunata, osokunata, añaskunata, mapachekunata, zarigüeyakunata, focakunata, misikunata, ukuchakunata hinaspa hukkunatapas). Chayllaraqmi tarikunku H5N1 unquytaqa lechera vacakunapiqa, chayraykum achka vacakuna unquq rikurirunku. Chay lechera vacakuna qallariypi H5N1 unquywan imaynata hapirachikusqankuqa manam allintaqa yachakunchu.

Kunankamaqa manam qawakurqachu runapura chay unquywan contagianakusqankutaqa, **as llamkapakuqkunam** chay unquyniyuq animalkunawan kуска kasqankurayku H5N1 unquywan rataykarachikurqaku. Vacakunawan utaq huk ganadokunawanmi llamkaq runakunaqa (lechenkuta procesaspa, aychanta bolsakunapi churaspa, etc.) hinaspa chay animalkunapa derivadonkunawan llamkaqkunaqa (llunchulninwan, ñatinninwan, sueronwan, lechenwan utaq chayman rikchakuqta.) sumaqta cuidakuna H5N1 unquywan mana hapirachikunapaqmi, chaynataq unquyniyuq animalkunapa kasqanpi mana kanapaqpas. **CDC institucionmi consejan pi llamkaqpas peligropi kaspapaq**, unquyniyuq ganadopa kasqanpi kasqanrayku utaq chay animalpa aychanta, lechenta utaq imantapas hapirusqanrayku, kikinmi 10 punchawkama qawakunan uquwanchu, gripewanchu utaq conjuntivitiswanchu kasqanta (ñawin pukallaña, qupapas yaykurunman hina kaptin). Chaykunawan kaspanqa atiendeqnin doctormanmi rinan utaqmi postaman utaq hospitalman rinan.

Foto: USDA

Pikunataq chay unquywan hapirachikunmanku

Unquq animalkunawan utaq wañusqa animalkunawan utaq imapas H5N1 unquypa rataykusqan kaqkunawan llamkaqkunam. Ichaqa manam chay infectasqa kaqkunata hapiruspallachu chay unquywanqa rataykachikunmanku, aswan peligropi tarikunkum qatiqnin kaqkunawan llamkaqkunaqa:

- Unquq pajarokunawan, ganadokunawan utaq huk animalkunawanpas
- Wañusqa pajarokunawan, ganadokunawan utaq ima animalkunawanpas, ichapas qunqaymanta wañurunman ichaqa mana yachakunchu imamanta wañurusqan
- Animalkunapa akanwan utaq qupanwan
- Animalkunapa qachachasqan sitiokunata utaq animalkunapa qachachasqan yakuta (quchakuna, ganadopa tomanan sitio, baldekuna, sartenkuna, artesa) llapchaq llamkaqkunaqa unquyniyuq animalkunapa kasqan granjakunapi kaspankuqa
- Mana timpuchisqa lechewan
- Ganadopa chunchulninwan, ñatinninwan, corazonwan utaq chayman rikchakuq kaqkunawan hinaspapas vacata chawanapaq ñuñunta hapiqkuna

Granjakunapi **ganadowan llamkaqkunata**, veterinariokunata chaynataq camal nisqankupi llamkaqkunata contrataq patronkunam tukuyta ruwananku **llamkaqninkunata cuidanankupaq H5N1**

unquywan mana hapirachikunankupaq. Ima [peligrokuna kasqanmanta evaluacionmi](#) yanapanqa chakrapi llamkaqkunamanta, ganado uywaqkunamanta, lecheta utaq aychata procesaqkunamanta pikuna H5N1 unquywan rataykarachikunankupaq aswan peligropi kasqankuta yachakunapaq.

Llamkaqkunata peligropi manabchuranapaq

Unquq vacakunawan llamkaq runakunaqa chakrapi ruwaykunapipas llamkankum. OSHA nisqanman hinaqa “chakrapi ruwaykuna” ninanqa tarpuy, cosecha, ganadota, wallpata, pavota utaq chayman rikchakuq uywata uywayqa hinaspa granjakunapi llamkaypas ninanmi. Granjapi llamkaqqa llamkanman ranchokunapi, huetakunapi, lechepaq utaq quesopaq vacakuna uywasqanku lawpi utaq chayman rikchakuq sitiokunapipas.

OSHApam kamachikuyninkunam mana imanakuspalla hinaspa mana unquspa chakrapi llamkanapaqqa kachkan 29 CFR Part 1928 nisqapi. Chaymantapas, Ley de Salud y Seguridad Ocupacional (OSH Act) nisqapi kaq Clausula del Deber General niq kamachikuymi nin pipas llamkayta hukkunamanpas quspanqa “allin llamkaytawan allin llamkana wasita qunan, chaypim llamkaqkuna cuerponkuta mana dañakunankupaq utaq wañuyman mana chayanankupaqpas.” 29 USC 654(a)(1). Wakillanpim mayqin granjamanpas permisota qunku tumpa peligroso kaqkunata ruwanankupaq pisi tiempollapaq. OSH Leyta hinaspa chakrapi llamkaqkunapaq kamachikuykunatam ichaqa kasukunanku mayqan granjapas chunka hukniyuq utaq maspas llamkapakuqnin kaptinqa utaq pasaq 12 killapi huk tiempollapaq llamkaqkunata maskaptinqa. Ichaqa wakin estadokunapi OSHApam aprobasqa plankunam kamachikuykunataqa cumplichin granjapi 11 utaq menos llamkaqkuna kaptinpas chaynapi llamkaqkunam mana imanakuspalla hinaspa mana unquspa llamkanankupaq, hinaspapas wakin estadokunapi OSHApam aprobasqa plankunapim huk kamachikuykunapas kanman.

Granjapi vacakunawan mana llamkasapapas wakinkum ichapas matadero nisqakupi llamkanku, chaymi OSHA kamachikuykunata qun llapallan fabricapi llamkaqkunapaq influenza aviar unquyniyuq animalkunapa kasqanman risqankumanta hinaspa ima unquypas hapiruptinku willakunanmanta, chaykunam kanman:

- Waqaychakunapaq Equipo (29 CFR 1910. Subpart I), kanmanmi mascarillan, guantesnin, botasnin chaynataq hukkunapas chaynataq chay equipowan (PPE) peligromanta evaluacionqa 29 CFR 1910.132(d) nisqanman hina)
- Samanapaq Proteccion (29 CFR 1910.134)
- Mana Ima Kamachikuy Kachkaptinpas Respiradorkunata Servichikuq Llamkaqkunapaq Informacion (Voluntary Use, 29 CFR 1910.134 Appendix D)
- Tukuy ruwasqankumanta anotasqanku (29 CFR 1904.7)

Patronnin utaq OSHA respiradorta churanankupaq mana kamachiptinqa, patronqa llamkaqkunata ninmanmi munaspankuqa chaytaqa churakunankupaq utaqmi kikinpas quykunman, chaytaqa ruwanan churakusqankuqa peligroman mana aparunanmanta yachaspa. Churakuyqa utaq mana churakuyqa sapa runamantam kanqa Normas de Proteccion Respiratoria nisqanman hina, qaway [1910.134\(c\)\(2\)](#). Patronkunapam saqinmankum vacakunawan utaq ganadokunawan llamkaqkuna kikinkumanta N95s nisqan mascarillawan utaq huk clase respiradorkunawan churakunankutapas (FFRs). Chakrapi utaq granjapi mana llamkaspankupas mascarillawan churakuyta munaptinkuqa patronkunapam quykunankum [1910.134 Apendice D](#) – Mana Ima Kamachikuy Kachkaptinpas Respiradorkunata Servichikuq Llamkaqkunapaq Informacion nisqapa copianta, hinaspa doctorwan qawachikuymantawan imayna limpianankumanta niq requisitokunata kasukunankum (qaway [OSHA letter to Kevin Cochran, April 24, 2018](#)).

Patronkunapam llamkaqninkunatam yachachinanku [CDC nisqapi H5N1 unquymanta waqaychasqa kanapaq ruwaykunamanta](#) hinaspa allinta qawarikunanku hanaypi llamkaykunata ruwaspanku utaq unqusqa chaynataq wañusqa animalkunapa kasqanman manaraq desinfectachkaptinku yakuruspanku kasukunankupaq:

- Makikita jabonwan mayllaykuy PPE sutichasqa lliw qususqaykita manaraq churakuchkaspa.
- Churakuy waqaychakunaykipaq lliw PPE qususqaykita, chaykunapam kanmanmi
 - Fluidopam mana yaykunan overol pacham
 - Huk [NIOSH Aprobasqa](#)® uyanta harkaqa mascarilla (FFR) (e.g., N95® utaq maspas) utaq jebe hina chutarikuq respiradorpas N95® filtroyuq utaq masninpas
 - Ñawikita harkanapaq lentes utaq “careta” nisqanku uya harkachikunapas
 - Jebemanta botas, sirasqa kaspanqa chay sirasqankum sumaq tapasqa kanan
 - Umaykita harkachikunaykipaq utaq chukchaykita huñurunaykipaq gorro
 - Yakupa mana yaykunan (fluidopam mana yaykuna) guantes
- Kananmi iskay sitio, hukninmi kanan waqaychakunaykipaq tukuy PPE qususqaykita churakunaykipaq sitio (don), hukninñataqmi qacha kaptintukuy chayta qurqkunaykipaq sitio (doff).
- Don (Churaykuy) PPE nisqata [ima ordenpi nisqankuman hina](#) hinaspa chaypaq sapaqchasqa sitiopi.
- Ama uyaykita llachpakuychu (aswanraq ñawikita, sinqaykita, hinaspa simikitaqa) unquypa hapisqan kaqkunata hapiruspaykiqa.
- Doff (Hurqukuy) PPE nisqata [ima ordenpi nisqankuman hina](#) hinaspa chaypaq sapaqchasqa sitiopi.
- Waqaychakunaykipaq qususqayki PPE kaqkunamanta mayqinpas kaqmanta churakunaykipaq hina kaptinqa mayllaruy ruwaqpa kamachisqanman hina.

- PPE wikapanaykipaqña kaptinqa churakuy peligroso kaqkunata churana basureroman (chaypaq ruwasqa).
- Bañakuy contaminasqa pachaykiqa qurqukuruspallayki. Guanteswan churakuykuspa hinaspa overol nisqankuwan churakuykuspa contaminasqa pachaykitataq utaq contaminasqa imaykitapas mayllay.
- Sapaqchay hinaspa bolsapi wataruy contaminasqa pachaykitataq utaq chay pachata churanankuman hinaykuspa sumaqa seguraykuy huklawman apananku kaptinqa.
- Contaminasqa pachataqa taqsanayki chaypaq sapaqchasqa sitiopim (ama contaminasqa pachayuqqa wasi ukumanqa yaykuychu).
- Contaminasqa pachaykitataq rupachkaq yakuwan taqsay.

Tukuy kaykunamanta yachachispa [llamkaqkunapa entiendesqanku rimaypi rimapayaptinkuqa](#) allintam entiendenqaku hinaspa tukuytam ruwanqaku lamkasqankupi mana unqurunankupaq, chaynataq waqaychakunankupaq tukuy chaskisqankutapas (PPE) allintam servichikunqaku. Yachachispaqa achka kutita ninankum jabonwan sumaqa makinkuta mayllakunankupaq, jabonwan yaku mana kaptinqa alcoholta makinkuman churakunankupaq, chaynapi miraruq ima unquypas mana hapirunankupaq.

Astawan OSHA nisqan institucionpa kamachikuyninkunamanta hinaspa yanapakuykuna qusqanmanta yachayta munaspaykiqa, qaway [OSHA Normas de Proteccion Respiratoria](#) hinaspa [OSHA Influenza Aviar nisqamanta internetpi pagina](#) niqta.

OSHApi llamkaqkunawan imaynata rimanamanta

1970 watapi qusqan Ley de Salud y Seguridad Ocupacional nisqanman hinam llamkachiqkunata allin llamkay wasikunata ruwananku llamkaqninkuna mana imanakuspalla hinaspa mana unquspa llamkanankupaq. OSHA nisqapiqa segurom kayta munanku Estados Unidos nacionpi llamkaqkunata maymi llamkasqankupipas mana imanakuspalla hinaspa mana

unquspa llamkanankupaq chaynataq leypa contranpi ruwaykunamanta harkasqa kanankupaq. Chaypaqmi OSHA kamachikuykunata quspa cumplinankupaq yanapakun; OSH leyta chaynataq denuncia churaqkunapaq wakin federal anti-represalia nisqa leykunatapas cumplichin; yachachin hinaspa yanapan capacitacionkunapi, willakuykunapi, educacionpi hinaspa huk yanapakuykunapi; hinaspapas tukuytam ruwan sapa estadopi kaq OSHA programakunaqa federal OSHA programakuna hina allin kanankupaq, chaykunawanmi enteron nacionpi mana imanakuspalla llamkaymanta hinaspa allin waqaychasqa kaymanta sumaqa sistema kanqa. Astawan yachanaykipaqqa yaykuwaqmi www.osha.gov utaq OSHA nisqanman qayaykuwaq kay numeroman 1-800-321-OSHA (6742), TTY 1-877-889-5627.

Kaymanta astawan yachanaykipaqqa qawawaqmi:

- Burrough ER, Magstadt DR, Petersen B, et al. Influenza aviar altamente patógena A (H5N1) clade 2.3.4.4b viruswan unquy uywasqanku vacakunapi hinaspa misikunapi, Estados Unidos, 2024. Emerg Infect Dis. 2024 Jul [qawasqa Mayo 21, 2024]. <https://doi.org/10.3201/eid3007.240508>
- E.E.U.U. Departamento de Agricultura (USDA) | APHIS Qusqan Recomendacionkuna Animalkunapi kaq Altamente Patógena Influenza Aviar (HPAI) H5N1 Virusmanta Nacionpi kaq Salud Animal nisqapi Funcionariokunapaq, Certificasqa Veterinariokunapaq hinaspa Productorkunapaq Abril 12, 2024
- CDC | Influenza Aviar Altamente Patógena A(H5N1) Animalkunapi Virus: Wakin Recomendacionkuna Harkasqa Kanapaq, Seguimiento nisqapaq, hinaspa Salud Publica nisqamanta Investigakunapaq
- USDA | Mamifero animalkunapi Influenza Aviar Altamente Patógena nisqamanta Deteccionkuna
- USDA | Lechera Vacakunapi Influenza Aviar Altamente patógena (H5N1) nisqamanta Deteccionkuna: Sapa kuti tapukusqankumanta

Peligromanta kay willakuyqa manam kamachikuychu utaq ley hinachu, manataqmi pitapas obliganchu imatapas ruwananpaqqa. Kaypim kachkan mana imanakuspalla hinaspa mana unquspa llamkanapaq recomendacionkuna hinaspa kamachikuykunamanta comentariokunapas. Chay recomendacionkunaqa consejotawan informacionta quy hinam, chaykunawanqa llamkachiqkunata yanapayta munaniku allin llamkay wasikunata qunankupaq llamkaqninkuna mana imanakuspalla hinaspa mana unquspa llamkanankupaq. Ley de Seguridad y salud Ocupacional nisqanman hinam, patronkunataq seguro hinaspa sano kaymanta OSHA utaq OSHApa aprobasqan planwan llamkaq estadopa qusqan wakin kamachikuykunatapas kasukunanku. Chaymantapas Clausula del Deber General de la Ley nisqapim, Seccion 5(a)(1), patronkunata kamachin llamkana wasinkupi imawanpas pipas heridakunapaq utaq wañunapaq peligro ama kananpaq. Kachkanmi 22 OSHA-aprobasqan Estatal plankunataq privado, estadopi hinaspa sapa llaqtapi llamkaqkunapaq, hinaspapas kachkan qanchis Estatal Plankuna estadopi hinaspa llaqtapi llamkaqkunata yanapananpaq. Estatal Plankunaqa kamachikuykunatawan programakunatam qunanku OSHAta qatipakusqa allinta yanapanankupaq, chaykunam ichapas huk requisitokunata mañakunmanku utaq aswan requisitokunataraq.

